
ДА ПЫТАННЯ ЁДЗЕЛУ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ У ІНТЭГРАЦЫЙНЫХ ПРАЦЭСАХ СУЧАСНАСЦІ

М.К. Кошалеў (Мінск)

Сусветны вопыт пераканаўча сведчыць аб непазбежнасці глабалізацыі, развіцця рэгіянальных інтэграцыйных працэсаў. Разгляд інтэграцыі як праявы глабалізацыі дае падставы лічыць, што глыбіннай рухаючай сілай рэгіянальнай інтэграцыі з'яўляецца імкненне краін і народаў дзякуючы ёй трапіць у лепшыя ўмовы (ці сумесна сфарміраваць іх), чым тыя, у якіх яны знаходзіліся паасобку. У той жа час глабалізацыя вядзе да стратыфікацыі свету, а рэгіянальная інтэграцыя ў гэтым сэнсе выступае ў якасці эфектыўнага сродку ўнутранага развіцця рэгіёну, і, адначасова, дазваляе, максімальна выкарыстоўваючы з'явы глабалізацыі, абмяжоўваць магчымасці яе негатыўнага ўздзеяння. Такім чынам, цалкам прыдатнай, на наш погляд, з'яўляецца фармулёўка: “Рэгіянальная інтэграцыя – гэта мадэль свядомага і актыўнага ўдзелу групы краін у працэсах стратыфікацыі свету, абумоўленых глабалізацыяй” [3, с. 142].

Ва ўмовах, калі сусветная супольнасць развіваецца пад сцягам паглыблення глабалізацыі і інтэграцыі, краіны СНД, у тым ліку, вядома, і Рэспубліка Беларусь, не могуць застацца ў баку ад адпаведных працэсаў. У гэтым плане для іх стаіць агульная праблема, важнасць вырашэння якой абумоўлена ўсім комплексам праяваў, што суправаджаюць працэсы сусветнай глабалізацыі і інтэграцыі ў эканамічнай, палітычнай, сацыяльнай, эканамічнай, іншых сферах жыцця і функцыянавання кожнай краіны і народа. Інакш кажучы, стаіць пытанне: паўстаць перад сусветнай супольнасцю ў абліччы “беднага прасіцеля”, ці імкнуцца заняць сваю нішу ў якасці ўжо дастаткова кансалідаванага члена пэўнага ўплывовага інтэграванага аб'яднання?

Пасля распаду СССР толькі рэспублікамі Балтыі вектар інтэграцыі быў вырашаны станоўча на карысць варыянту супольнасці дзяржаў ЕС, шэраг іншых займае яшчэ прамежкавыя пазіцыі; іх эканамічныя інтарэсы ў значнай ступені застаюцца пакуль што ў межах СНД. У той жа час, практычна ўсе (за выключэннем Беларусі) постсавецкія краіны імкнуцца пазбягаць выразных форм больш цеснага палітычнага збліжэння, якія б прадугледжвалі стварэнне нейкіх наднацыянальных інстытутаў, шукаюць іншыя геапалітычныя арыенціры і перспектыўных партнёраў па інтэграцыі сярод сучасных асноўных цэнтраў сілы (ЕС, ЗША, Кітай, іншых, больш перыферыйнага ўзроўню, цэнтраў прыцягнення).

Палітыка інтэграцыі Беларусі з Расіяй, абвешчаная А. Лукашэнкам яшчэ да абрання яго Прэзідэнтам Рэспублікі Беларусь, атрымала ўвасабленне ў практыцы кіраўніцтва беларускай дзяржавай. Эканамічная мэта інтэграцыі, паводле афіцыйнага тлумачэння, была заклікана дапамагчы краіне выйсці з глыбокага гаспадарчага крызісу, аднавіць “разбураныя міжрэспубліканскія сувязі”. Складовай часткай эканамічнай інтэграцыі з'яўлялася палітычнае, ідэалагічнае, геастратэгічнае супрацоўніцтва. Але пры гэтым кожны з бакоў меў уласныя інтарэсы, імкнуўся вырашаць свае спецыфічныя задачы.

Важная эканамічная задача для Беларусі – атрыманне з Расіі энергарэсурсаў, нафты і газу коштам ніжэй за сусветныя. Так, калі верыць дадзеным, прыведзеным У. Пуціным у 2006 г., фармальныя і нефармальныя ільготы для Беларусі з боку Расіі складалі не менш 40% беларускага бюджэту. Гэта, паводле меркавання беларускага кіраўніцтва, кампенсуецца палітычнай лаяльнасцю ў дачыненні да Расіі, падтрымкай яе знешнепалітычнага курсу, забеспячэннем абароны Расіі ў заходнім напрамку, уключаючы прадастаўленне ў бясплатную арэнду ваенных аб'ектаў на тэрыторыі Беларусі і інш. Аднак і гэта сітуацыя нярэдка выклікала і выклікае сур'ёзныя пытанні з абодвух бакоў.

Разам з эканамічнымі прычынамі імкнення кіраўніцтва Беларусі да інтэграцыі менавіта з Расійскай Федэрацыяй, расійскі вектар беларускай палітыкі грунтуецца ў значнай ступені на той ментальнасці, якая мэтанакіравана фарміравалася ў беларусаў на працягу стагоддзяў знаходжання ў складзе Расійскай імперыі і СССР. Калі незалежнасць большасці былых саюзных рэспублік разглядалася іх кіраўніцтвам (і ў той ці іншай ступені – грамадствам), у першую чаргу, як вызваленне ад імперскай ўлады Масквы, то ў Беларусі размытасць акрэсленай ідэі беларускай нацыянальнай дзяржаўнасці стварала прыдатную глебу для таго, каб у грамадстве ў цэлым эканамічныя фактары не з'яўляліся адзінымі ў ацэнках інтэграцыйнага курсу краіны, яго перспектывы на будучыню для дзяржавы і нацыі. Хаця “гістарычная памяць” – з'ява пластычная і зменлівая, але, як сведчаць вынікі комплекснага даследавання інтэграцыйных арыентацый насельніцтва краін постсавецкай прасторы, што праводзіў Цэнтр інтэграцыйных даследаванняў Еўразійскага банку развіцця (ЦІДЕАБР) за 2012 г., – толькі Беларусь не бачыць ніводнага недруга ўнутры постсавецкай прасторы. Для яе насельніцтва носьбіты пагрозы – найбольш значныя краіны Еўрасаюза: Вялікабрытанія, Германія, Францыя [5, с. 36]. Іншыя постсавецкія краіны, іх насельніцтва бачаць фактары пагрозы з боку Расіі, а таксама – ад сваіх непасрэдных суседзяў і больш далёкіх дзяржаў.

Гэтая сітуацыя знайшла адлюстраванне ў адносінах значнай частцы насельніцтва Беларусі да інтэграцыйных праектаў перыяду станаўлення незалежнасці краіны, з'яўлялася ідэалагічнай платформай дзеянняў яе кіраўніцтва, набыла формы пастаянна дэкларуемай палітыкі. Разам з тым, беларускім кіраўніцтвам рэгулярна агучваюцца заявы аб непарушнасці суверэнітэту і ўмацаванні дзяржаўнасці краіны, больш за тое, у якасці шляху да гэтай мэты ўказваецца менавіта інтэграцыя з Расіяй, што выглядае як пэўны парадокс. Азначанае стварае цяжкасці пры спробах сістэмнага аналізу ўсяго комплексу захадаў, што прымаюцца ў напрамках рэальнай інтэграцыі дзвюх краін, перспектывы на будучыню Беларусі. У першую чаргу гэта праяўлялася ў афармленні арганізацыйна-прававой асновы інтэграцыі. Пачатак быў пакладзены 2 красавіка 1996 г. з падпісаннем дагавораў аб стварэнні Супольнасці Беларусі і Расіі; 2 красавіка 1997 г. – аб Саюзе Беларусі і Расіі, а 8 снежня 1999 г. – Дагавору аб стварэнні Саюзнай дзяржавы.

У перыяд 1996 – 1999 гг. працэсы інтэграцыі Беларусі і Расіі адбываліся пад значным уплывам тых унутры- і знешнепалітычных абставін, якія складваліся пасля краху СССР на постсавецкай прасторы, у свеце ў цэлым. Шырокія колы насельніцтва былі незадаволены кіраўніцтвам Расіі, якое расіяне, адчуваюшы сябе дамінуючай нацыяй, абвінавачвалі ў здрадзе нацыянальных інтарэсаў – развале СССР. Шэраг канфліктных сітуацый у рэгіёнах Расіі, паводле грамадскай думкі, пагражаў распаду самой федэрацыі, балюча ўспрымалася няздольнасць дасягнуць кардынальных змен у становішчы ў Чачні. Рэзка паглыбілася маёмасная і сацы-

яльная няроўнасць. На фоне збяднення значнай колькасці грамадзян, страты імі працы ў тых галінах народнай гаспадаркі, якія не здолелі належным чынам адаптавацца да новых умоваў жыцця, з'явіўся пласт багатых людзей – “новых рускіх”. Усё гэта суправаджалася ў Расіі карумпіраванасцю, разгулам злачыннасці, іншымі негатыўнымі з’явамі. Прагэстныя настроі ў грамадстве накіроўваліся палітычнымі партыямі і рухамі адпаведных, часам радыкальна настроеных сіл, лозунгі якіх утрымлівалі агрэсіўную антызаходнюю ідэалогію, падкрэслівалі выключнасць Расіі, знаходзілі водгук у расіян. Надзвычай балюча расійскае грамадства ўспрыняло змены ў геапалітычным становішчы сваёй краіны. Менталітэт расіян, які стагоддзямі складваўся пад уплывам імперскай гісторыі і ідэалогіі, быў траўміраваны не толькі распадам СССР, тым фактам, што прыхільнасць да Масквы не дэманстравала практычна ніводная, апроч Беларусі былая саюзная рэспубліка, а таксама – крахам “сацыялістычнага лагера”, імгненнай пераарыентацыяй яго краін-сатэлітаў на Запад, але і адчувальным змяншэннем геапалітычнай ролі Расіі ў цэлым.

Беларусь у поўнай ступені карысталася становішчам унікальнай краіны ў СНД, якая пазбегла моцных узрушэнняў. Гэтаму спрыялі закладзеныя яшчэ за савецкім часам эканамічныя падмуркі, шырокае выкарыстанне расійскіх рэсурсаў. Створаны імідж стабільнай рэспублікі, якой, дзякуючы намаганням кіраўніцтва, не трэба было праводзіць карэнных балючых пераўтварэнняў, здаваўся для значнай часткі расійскага грамадства ідэалам. У будаўніцтве новай Расіі бачыліся толькі негатыўныя бакі, надзвычай востра ўспрымалася набывае дзяржаўнай незалежнасці былымі саюзнымі рэспублікамі, у першую чаргу – славянскімі. Беларусь ва ўсіх адносінах разглядалася як пазітыўны прыклад, узор для ўсіх. Ідэя аднаўлення саюза, які б аб’ядноўвала Расію, далучэнне да яе Беларусі (як першы крок), у свядомасці многіх расіян была бяспрэчна лагічнай і неабходнай справай. Незалежнасць Беларусі ўспрымалася імі, як гістарычны казус, які патрабуе выпраўлення. У гэтым плане магчымасць прыходу да вярхоўнай улады ў Расіі беларускага прэзідэнта ў асобе А. Лукашэнкі здавалася для расіян не толькі магчымай, але і пажаданай з’явай, якая, на іх думку, вырашала б многія праблемы. Падпісанне беларуска-расійскіх дагавораў стварала спрыяльны для менталітэту расіян фон, абуджала надзеі аб рэінтэграцыі, аднаўленні былой ролі Расіі.

Змены ў палітычным кіраўніцтве Расіі, якія адбыліся напярэдадні зыходу з палітычнай арэны Б. Ельцына і яго атачэння, пэўныя поспехі ў ажыццяўленні сацыяльна-эканамічных пераўтварэнняў спрычыніліся да карэкціроўкі адносінаў да інтэграцыйных працэсаў з Беларуссю. Пры гэтым большасць расіян, падтрымліваючы ідэю беларуска-расійскай інтэграцыі, асноўны акцэнт рабілі не на эканамічных, а на геапалітычных наступствах збліжэння, мяркуемыя вынікі якога сведчылі б аб аўтарытэце Расіі, пацвярджалі ўкаранёную ў грамадстве ўпэўненасць у яе велічы і выключнай аб’яднаўчай ролі. Немалаважным для Расіі было імкненне стрымаць краіны СНД ад заходняй арыентацыі, захаваць “акно ў Еўропу”, пазбегнуць стварэння адзінага, як лічылася, антырасійскага фронту на кшталт праектаў Чарнаморска-Балтыйскай федэрацыі, ГУАМ, “Усходняга партнёрства”, іншых падобных аб’яднанняў.

З пункту гледжання геапалітычных інтарэсаў Расіі пазітыўныя аспекты інтэграцыі з Беларуссю бачыліся ў забеспячэнні калідору ў заходнім напрамку, што мела не толькі гандлёва-эканамічнае, але і ваенна-стратэгічнае значэнне, набліжала Расію да межаў Цэнтральнаеўрапейскага рэгіёну. У абарончым плане інтэграцыя была заклікана спрыяць павелічэнню расійскага патэнцыялу ў галіне звычайных узбраенняў за кошт беларускай арміі, памяншэнню выдаткаў на забес-

пячэнне аховы заходняй мяжы Расіі. Ва ўмовах змяншэння ўплыву Расіі ў краінах Усходняй і Цэнтральнай Еўропы, актыўнага прасоўвання там інтарэсаў іншых дзяржаў, інтэграцыя з Беларуссю набыла значэнне для Расіі як у ваенна-стратэгічным, абарончым плане, гэтак і ў магчымасцях пэўным чынам уплываць на еўрапейскую палітыку ў цэлым, пазбегнуць тэрытарыяльнай ізаляцыі.

Комплекс акалічнасцей, які складваўся ва ўзаемаадносінах паміж Беларуссю і Расіяй, а таксама палітычныя разлікі іх кіраўнікоў, мелі вынікам падпісанне ў снежні 1999 г. чарговага Дагавору, ўжо аб стварэнні Саюзнай дзяржавы, які, як лічылася, быў закліканы больш выразна зазначыць стратэгічныя мэты бакоў. У артыкуле 1 апошняга адзначаецца, што гэта з'яўляецца новым этапам “у працэсе яднання народаў дзвюх краін у дэмакратычную прававую дзяржаву” [9, с. 118]. Тым не менш, ацэнкі і прававы аналіз розных палажэнняў Дагавору з пункту гледжання яго ролі ў інтэграцыі дзвюх дзяржаў, разгляд форм і перспектывы іх кансалідацыі адразу выклікалі шмат пытанняў і дыскусій. Яго крытыкі, сярод якіх былі не толькі праціўнікі самой ідэі, але і сур'ёзныя палітыкі, эксперты, спецыялісты-навукоўцы бачылі супярэчлівасць дакумента нават у самой дэфініцыі – “Саюзная дзяржава”. Звярталася ўвага на nelaгічнасць таго, што ў адпаведнасці са зместам дагавора прадугледжвалася стварэнне адзінай дзяржавы, у якой, у той жа час, захоўваецца суверэнітэт яе складовых частак – цяжка сумяшчальная на практыцы сумесь федэрацыі і канфедэрацыі [2, с. 4 – 9]. Адзначалася, што з пункту гледжання тэорыі права, тэрмін “саюзная дзяржава” эквівалентны тэрміну “федэрацыя”. Ёсць звесткі, што беларускім бокам высювалася прапанова аб змяненні дадзенай тэрміналогіі, бо яна ўступае ў супярэчнасць з сусветным статусам удзельнікаў Саюзнай дзяржавы, але расійскім бокам гэтая ініцыятыва падтрымана не была [8, с. 23]. Тое, што беларускі бок не праявіў у гэтым пытанні настойлівасці дазваляе даследчыкам зрабіць дапушчэнне наконт таго, што распывістасць фармулёвак у цэлым задавальняла абодва бакі, бо ў залежнасці ад сітуацыі яны маглі выкарыстоўваць гэтую акалічнасць для абгрунтавання і рэалізацыі тых ці іншых асабістых намераў [10, с. 47].

Нават больш дзіўным выглядалі спробы вырашэння пытання адзінай валюты, што абмяркоўвалася паміж беларускімі і расійскімі ўладамі у рамках СНД яшчэ да падпісання дагавору 1999 г. Гэта планавалася зрабіць “паэтапна”, неаднаразова згадваліся тэрміны яе ўвядзення, але ў выніку расійскі бок прапанаваў сваю схему, паводле якой Беларусь мусіла пераходзіць на расійскі рубель, які замяняе беларускі нават у наяўным абарачэнні, а потым, у нейкай нявызначанай перспектыве, як тлумачылася, – “пасля дасягнення больш высокай ступені эканамічнай інтэграцыі дзвюх краін”, – уводзіцца адзіная саюзная валюта. Гэтая схема была прызнаная беларускім бокам непрыёмальнай. Такі крок азначаў бы простае адмаўленне ад уласнай валюты і пераход на валюту іншай краіны, і, такім чынам, – страту адной з асноўных рэальных складовых дзяржаўнага суверэнітэту Рэспублікі Беларусь.

Спробы стварэння праектаў Канцэпцыі і структуры Канстытуцыйнага акта, якія былі зроблены ў 2001 – 2002 гг. і ў 2003 г., таксама не прывялі да канчатковага ўзгодненага выніку ў сувязі з разыходжаннем пазіцый беларускіх і расійскіх экспертаў па шэрагу прынцыповых пытанняў. Адным з іх было тое, што беларускі варыянт праекта замацоўваў прынцыпы захавання дзяржавамі-членамі суверэнітэту, парытэту пры фарміраванні органаў Саюзнай дзяржавы, прыняцце рашэнняў яе органамі толькі пры згодзе прадстаўнікоў абедзвюх дзяржаў. Прадстаўленныя Масквой праекты Канстытуцыйнага акта ў цэлым былі арыентаваны на федэратыўную мадэль пабудовы Саюзнай дзяржавы з поўным дамінаваннем Расіі. Зрэшты гэта

пытанні тэорыі, якая ў цэлым існуе шмат у чым паралельна з рэальным жыццём. Непараўнальна больш складаным з'яўляецца дасягненне інтэграцыі ўнутраных працэсаў у абедзвюх дзяржавах. Сапраўды, да 2005 г. фарміраванне і рэгламентацыя дзейнасці галоўных органаў Саюзнай дзяржавы было ў асноўным завершана. Аднак эфект дзейнасці гэтых утварэнняў нярэдка з'яўляецца не вельмі прадуктыўным, значная колькасць падпісаных дакументаў па сутнасці з'яўляецца пратаколамі аб намерах, належным чынам не працуе. Адным з характэрных прыкладаў таго з'яўляецца няздольнасць аператыўна вырашыць адпаведнымі органамі Саюзнай дзяржавы пытанні аб коштах на пастаўку нафты, нафтапрадуктаў і газу, якія прапануюцца Расіяй. Спробай яго вырашэння ў 2010 г. нават быў іск Беларусі да Расійскай Федэрацыі, накіраваны ў Эканамічны суд СНД. Паміж краінамі, якія знаходзяцца ў адзіным саюзным праекце, перыядычна разгортваюцца інфармацыйныя “нафтавыя”, “малочныя” і іншыя “войны”.

Не спрыяе паглыбленню інтэграцыі і той факт, што эканамічныя і сацыяльныя сістэмы ў Беларусі і Расіі маюць істотныя адрозненні. Так, у Беларусі не адбывалася значная прыватызацыя, але дзяржаўныя прадпрыемствы паступова камерцыялізуюцца. Пры гэтым у Рэспубліцы Беларусь захавалася кантроль дзяржавы над буйным бізнесам, шырока выкарыстоўваюцца адміністрацыйныя рычагі кіравання эканомікай, практыкуюцца дзяржаўны патэрналізм ў адносінах да насельніцтва. Гэтыя адрозненні, на наш погляд, таксама ў пэўнай ступені перашкаджаюць эфектыўнай стыкоўцы сацыяльна-эканамічных параметраў супрацоўніцтва дзвюх краін.

Наогул, наяўнасць шматлікіх пытанняў выклікае ў скептыкаў сумненні аб сур'ёзнасці намераў дзвюх дзяржаў у далейшым будаваць Саюзную дзяржаву [1, с. 4]. Што тычыцца такіх меркаванняў у адносінах да Беларусі, то ў іх аснове ляжыць дапушчэнне, што інтэграцыя, пачынаючы з 1995 г., разам з прагматычнымі чыста тактычнымі эканамічнымі інтарэсамі, у значнай ступені выступала ў якасці палітычнай кампаніі. Гэтым тлумачылася перыядычнае ўзмацненне інтэграцыйнай рыторыкі і фармальнае фарсіраванне працэсаў аб'яднання напярэдадні прэзідэнтскіх выбараў у Расіі 1996 г. Далейшыя этапы збліжэння Беларусі і Расіі разглядаюцца выключна праз прызму намаганняў вырашыць беларускім кіраўніцтвам пытанні з расійскай нафтай і газам, якія транзітам ідуць у Еўропу праз Беларусь і Украіну, складаюць прыкладна палову беларускіх прыбыткаў ад экспарту ў Еўропу прадукцыі нафтаперапрацоўкі. Рабілася дапушчэнне, што будаўніцтва Расіяй нафтапровода, які дае магчымасць накіроўваць нафту на Запад мінуючы Беларусь, кардынальным чынам можа змяніць сучасныя падыходы да інтэграцыйных працэсаў паміж нашымі дзяржавамі. Высоўвалася думка аб нежыццяздольнасці прапанаванай раней мадэлі [7]. У той жа час сама ідэя збліжэння дзвюх дзяржаў у самых розных сферах, пры захаванні суверэнітэту Беларусі і наладжванні шматвектарнасці ў міжнародных адносінах, у сувязі з адсутнасцю выразных антырасійскіх настрояў, не выклікала яўных рознагалоссяў у беларускім грамадстве [6, с. 185 – 208]. Больш за тое, як сведчаць вынікі маніторынговых даследаванняў ЦІД ЕАБР 2012 г., у палітычнай сферы практычна для ўсіх краін (апроч Грузіі) прыярытэтным інтэграцыйным напрамкам застаецца менавіта постсавецкая прастора. Хаця ў эканоміцы пераважае арыентацыя на Еўрасаюз, характэрная для шасці краін (Арменія, Беларусь, Грузія, Малдова, Расія, Украіна), але, па сукупнасці трох фактараў, – эканоміка, палітыка, культура, – прыярытэтным для большасці краін, што ўдзельнічалі ў дадзеным апытанні, з'яўляецца ізноў жа постсавецкая прастора [5, с. 5].

Разгляд вынікаў беларускай мадэлі інтэграцыі сведчыць аб наяўнасці не толькі тэарэтычных пытанняў, але і практычных цяжкасцей, супярэчнасцей паміж інтарэсамі суверэнных дзяржаў – Беларусі і Расіі. Расійскае кіраўніцтва ўсё часцей дае зразумець, што былая канцэпцыя інтэграцыі, якая шмат у чым грунтавалася на старых савецкіх прынцыпах “бескарыслівай брацкай дапамогі”, яго не задавальняе. Пачынаючы з 2000 г. у адносінах з былымі саюзнымі рэспублікамі, у тым ліку – з Беларуссю, быў абвешчаны “прынцып эканамічнага прагматызму”. Перавага надаецца мадэлям, пабудаваных на ўзаемнай зацікаўленасці ў інтэграцыі суб'ектаў, якая дыктуецца законамі рынка, а не ініцыятывамі кіраўнікоў. Пры гэтым аналітыкамі адзначаецца, што пры такіх падыходах краінам не абавязкова абмяжоўвацца ўдзелам толькі ў нейкім адным інтэграцыйным напрамку. Розныя праекты могуць дапаўняць адзін другога. Напрыклад, мадэль постсавецкага рэгіяналізму не павінна перашкаджаць інтэграцыі яго ўдзельнікаў з ЕС. Насупраць, такі вектар мог бы зрабіцца інструментам, які пашырае магчымасці для супрацоўніцтва, стварае атмасферу здаровай, канструктыўнай канкурэнцыі паміж рэгіянальнымі саюзамі [4, с. 167]. У гэтым сэнсе больш перспектыўным для Беларусі выглядае не фарсіраваная аб'яднальная палітыка (дэкларацыі і бюракратычна-структуратворчая дзейнасць), а максімальнае выкарыстанне ўзаемакарысных, у першую чаргу, – з эканамічнага пункту гледжання, – інтэграцыйных праектаў. Такіх, як створаная ў 2000 г. Еўразійская эканамічная супольнасць, заснаваны ў 2006 г. Еўразійскі банк развіцця, а таксама – Мытны саюз Беларусі, Казахстана і Расіі, заключаны 1 студзеня 2012 г. У 2015 г. Расія, Беларусь і Казахстан плануе стварыць Еўразійскі Эканамічны Саюз, да якога могуць далучыцца і іншыя краіны.

Перспектывы, якія адкрывае адзіная эканамічная прастора, рэалізацыя саюзных і міжрэгіянальных, інвестыцыйных і іншых праграм і праектаў даюць магчымасць з большай эфектыўнасцю выкарыстоўваць патэнцыял краін, спрыяюць пашырэнню ўзаемных гандлёвых кантактаў, што, у сваю чаргу, забяспечвае павышэнне эфектыўнасці нацыянальных эканомік, стварэнне агульнага рынку тавараў, паслуг, капіталу і рабочых рэсурсаў, і, у канчатковым выніку, паскарэнне і паглыбленне інтэграцыйных працэсаў. Гэта можа забяспечыць для Беларусі максімальны ўзровень супрацоўніцтва, абарону яе нацыянальных інтарэсаў у рамках сістэмы міжнароднага гандлю, знешняй палітыкі і калектыўнай бяспекі, выступіць у якасці ключа да практычнага ажыццяўлення ідэі інтэграцыі на ўзроўні Еўрапейскага саюза і плануемага Еўразійскага саюза. Ці атрымаюць развіццё гэтыя ініцыятывы – пакажа жыццё, але тэндэнцыя прыярытэту эканамічных фактараў у інтэграцыі, а не палітычных меркаванняў і намераў, з'яўляецца больш прываблівай, апраўданай і праверанай жыццём справай.

1. Беларусь и Россия: организационно-правовые основы интеграции (2001 – 2003) / П. С. Алишевич, Н.В. Астрейко, Ю.З. Борчук [и др.] – Минск, 2004. – 288 с.
2. Бровка, Ю. Белорусско-российская интеграция: международно-правовые аспекты. / Ю.Бровка // Вопросы международных отношений и внешней политики Республики Беларусь. – Минск: Юнипак, 2004. – С. 4 – 9.
3. Буторина, О.В. О понятии региональной интеграции СНГ. Россия и Европа: сборник статей / О.В. Буторина; сост. А.В. Захаров. – М.: ЗАО Юстицинформ, 2006. – 236 с.
4. Винокуров, Е. Евразийская континентальная интеграция / Е. Винокуров, А. Либман. – СПб.: Центр интеграционных исследований, 2012. – 284 с.
5. Интеграционный барометр ЕАБР 2012 / Центр интеграционных исследований Евразийского банка развития. – Санкт-Петербург, 2012. – 80 с.

6. Карбалевич, В.И. Курс на интеграцию с Россией: истоки, тенденции, последствия / В.И. Карбалевич // Национально-государственные интересы Республики Беларусь / О.М. Абрамова [и др.]; под ред. Л.Ф. Заико. – Минск: Изд. В.М. Скакун, 1999. – С. 185 – 208.
7. Коктыш, К.Е. Союзный договор между Россией и Белоруссией явно выработал свой ресурс/ К.Е. Коктыш // Газета.ру [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.gazeta.ru/comments/2009_06/18_a_3212672.shtml. – Дата доступа: 20.06.2009.
8. Мясникович, М.В. Союзное государство: создание и перспективы развития / М.В. Мясникович. – Минск: ИИЭИ Мин-ва экономики Респ. Беларусь, 2006. – 280 с.
9. «О ратификации Договора о создании Союзного государства», Закон Республики Беларусь от 24 декабря 1999 года № 343–3 // Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь. – 2000. – № 4.
10. Шадурский, В. Реализация принципа многовекторности в белорусской внешней политике / В. Шадурский // Труды факультета международных отношений: научный сборник. Вып. 1. – Минск: Тесей, 2010. – С. 47 – 55.

Репозиторий ВГУ

Расширение политического диалога поспособствовало успешному завершению процесса демаркации государственной границы в 2008 г. и достижению договоренности об облегчении режима пересечения границы гражданами приграничных территорий в 2010 г. Литва, которая с ноября 2007 г. вошла в шенгенское безвизовое пространство ЕС, призвала облегчить доступ белорусских граждан в страны Евросоюза.